

MIT HOZOTT A PAPSÁG ÉVE? KRITIKUS VISSZATEKINTÉS

Forrás: „Herder Korrespondenz” (Hermann-Herder-Str. 4, D-79104 Freiburg), 64. évf., 2010/7. sz., 375–377. l. Teljes, szöveghű fordítás.

A szerző 1933-ban született, neves katolikus teológus. Nyugalomba vonulásáig (1999) a Freiburgi Egyetemen a dogmatika és az ökumenikus teológia professzoraként tevékenykedett (vö. „Mérleg”, 1997/3. sz., 266. l.). 1998 és 2006 között a római Gergely Egyetem állandó vendégprofesszora volt. Számos művet írt, a papi egzisztenciáról szóló könyve Beöthy György fordításában magyarul is olvasható: „Pap vagy mindörökké. A papi hivatás teológiájának és lelkiségének kérdései” (Budapest, 1985). Újabb publikációi: „An den drei-einen Gott glauben. Ein Schlüssel zum Verstehen” (Hit a hárm-as-egy Istenben. Kulcs a megértéshez. Freiburg im Breisgau – Basel – Wien, Herder, 1998); „Selig, die nach Gerechtigkeit dürsten, Hildegard Burjan: Leben – Werk – Spiritualität” (Boldogok, akik szomjazzák az igazságot. Hildegard Burjan élete, műve és lelkisége. Innsbruck, Tyrolia, 2008).

Sokak meglepetésére XVI. Benedek pápa 2009. június 19-én, az arsi szent plébános, Vianney János Mária születésének 150. évfordulója alkalmából meghirdette a papság évét, amelyet 2010. június 11-én ünnepélyes szentmise keretében a római Szent Péter téren zárt be. Ezen a záróaktuson kb. tizenötezer, a világ minden részéről érkezett pap vett részt és koncelebrált. Claudio Hummes bíboros e szám tükrében lelkesen jelentette be, hogy ez volt a történelem legnagyobb koncelebrációja. Mi rejlik ezen év mögött? Mi lett a hozadéka?

A papok évének meghirdetése kapcsán sokan csodálkozva kérdezték, hogy Szent Pál évét követően miért van szükség egy újabb, sajátos jellegű esztendőre

– kivált azért, mert a pápa a nyitó vesperás keretében tartott homíliájában hangsúlyozta, hogy a Szent Pál-év központi törekvésének továbbra is érvényben kell maradnia: „Engedjem, hogy Krisztus birtokba vegyen! Ez volt Szent Pál egész életének célja, erre irányítottuk figyelmünket Szent Pál évében, amely immár végéhez közeledik; ez volt az arsi szent plébános egész szolgálatainak is a célja, akinek a közbenjárását a papok évében különösen is kérni fogjuk; ugyanakkor legyen ez egyben mindegyikünk legfőbb célja is.”

Miért terjesztették hát ki most sajátosan a papokra a Szent Pál-év központi témáját? Talán amiatt, mert az utóbbi időben az Amerikai Egyesült Államokban és Írországban papok kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaéléseinek számos esete került nyilvánosságra? Erre utalhat az, hogy mind a papság évét meghirdető levélben, mind a pápa megnyitó homíliájában szó van az egyház szenvedéséről „néhány szolgálójának hűtlensége miatt” (pápai levél), illetve „pásztorainak bűnei miatt, különösen azok bűnei miatt, akik a »bárányok tolvajaivá« válnak, vagy mert tanításaikkal letérítik őket az útról, vagy mert a bűn és a halál csapdájába szorítják őket” (homília).

Akárhogy áll is a dolog, a papság éve kapcsán a pápa kettős célt hangsúlyozott: egyrészt azt, hogy a papság éve „elősegítse minden pap belső megújulásra való törekvését annak érdekében, hogy erőteljesebben és határozottabban tegyenek tanúságot az Evangéliumról a mai világban”, másrészt pedig azt, hogy tudatára ébredjenek, „milyen óriási ajándékot jelentenek a papok nemcsak az egyháznak, hanem magának az emberiségnek” (pápai levél).

A papság évét meghirdető levél mindkét célt az arsi plébános fölöttébb problematikus tanításaival és példái-val támasztja alá: „Óh, milyen nagy a pap!... Isten engedelmeskedik neki: kimond néhány szót [az utolsó vacsorán elhangzott alapítás szavai ezek a szentmisében], s az Úr ennek hallatán leszáll a mennyből, és elrejtőzik egy kis ostyában ... A papság szentsége nélkül Isten nem lenne közöttünk. Ki helyezte őt oda a tabernákulumba? A pap. ... Isten után a pap minden.”

Ezt az utolsó kijelentést a papság évét megnyitó vesperáson elhangzott prédikációjában a pápa azonnal meg is ismételte: „Isten után a pap minden.” Valójában az ilyen kijelentések fenntartás és feltétel nélküli idézése, valamint az arra való utalás mellőzése, hogy az arsi plébánostól napjainkig a világ – a történelmi és teológiai kontextus szempontjából – mélyreható változáson ment keresztül, nem szükségszerűen egy elitista, földtől elrugaszkodott papi (eszmény)kép megalkotásával járnak-e együtt? Bár levelében a pápa a papi szolgálat azon elemeire is felhívta a figyelmet, amelyek evangéliumiak és megfelelnek a II. Vatikáni Zsinaton elhangzott szempontoknak (Isten papi népének egysége, a laikusokkal való együttműködés, az egyházi hivatal közösségi jellege), mégis mindjárt a legelején olyan hangsúlyokat kapott a papság éve, amelyeket legalábbis nagy mértékben problematikusnak kell tekintenünk, és amelyeknek a kérdésessége igazán csak év közben mutatkozott meg, mégpedig főként a Kléruskongregáció tevékenységének során.

A Kléruskongregáció ugyanis még radikalizálta is a bemutatott papi (eszmény)kép elitista vonásait, és így egy olyan koncepciót tett magáévá, amely teljes egészében a papi hivatal zsinat előtti értelmezésének felel meg. Sokatmondó példa erre az a háromrészes, összesen kb. félórás videó, amelyet a Kléruskongregáció adott ki, és amely a www.youtube.com nevű internetes portálon „alterChristus” címszó alatt különféle világnyelveken mind a mai napig megtekinthető. A kulcsszó egyben programot is jelent: a szentelés által a pap egy másik Krisztussá (*alter Christus*) alakul át (ez a Kongregáció egyik kedvenc kifejezése), és hozzáhangolódik. Krisztus a pap által – aki Isten népét az örök életre vezeti – osztja szét minden (!) ajándékát a világban.

Miközben a Kléruskongregáció prefektusa, Hummes bíboros különféle közleményekben többek közt a pap „missziós küldetésére” is rámutatott, az imént említett videó értelmében a pap kiemelt „helye” a *kultusz* (Krisztus áldozata és saját önfeláldozása), valamint a tabernákulum előtti ima. Különös hangsúlyt kap a filmben a pápa iránti engedelmesség (a püspök ebben az összefüg-

gésben meg sincs említve), illetve Szűz Mária bensőséges tisztelete, aki a „papok édesanyja”. Ezzel szemben a pap emberi érettsége, az állandó tanulás, a teológiával való foglalkozás, nem beszélve a világ nagy problémái iránti érdeklődésről, az ezek iránti elkötelezettségről (emberi jogok, harmadik világ, diakónia) – nos, mindezek semmilyen szerepet nem játszanak a filmben. A speciális papi öltözéknek kell dokumentálnia az Isten melletti tanúságtételt és az egyházhoz való különleges odatartozást, hogy ezáltal viselése a pap „szeretetnyilatkozata” legyen.

Ehhez képest szó sincs a laikusokról, akik Isten tanúi a világban (egyébként különleges öltözék nélkül), illetve a velük való együttműködésről, valamint arról, hogy a szolgáló papok és a laikusok karizmái egymással és egymásért vannak. Isten népének egysége, amely alátámasztja a szolgálati papság és a laikusok közötti viszonylagos különbséget, szintén elkerülte a filmkészítők figyelmét. Ebben az összefüggésben már az sem meglepő, hogy az eucharishtiával kapcsolatos bejátszásokban a papok szinte minden esetben háttal miséznek, s csak a szájba történő áldoztatást gyakorolják.

Röviden: a „paplakban élő szerzetes” zsinat előtti hierarchikus papi (eszmény)képe tűnik elő itt a feledés homályából. Azok az új szempontok, amelyeket a papságról szóló zsinati dekrétumban (*Presbyterorum ordinis*) és a *Pastores dabó vobis* (1992) kezdetű szinódus utáni buzdításban találunk, nyilvánvalóan feledésbe merültek. Ezek értelmében ugyanis a pap elsődleges feladata az, hogy hirdesse Isten Igéjét és gyakorolja az egység pásztori szolgálatát, lelkiisége pedig éppen a lelkipásztori szolgálat és Krisztus-kapcsolat *egységében* áll fenn, elkerülve ezáltal a földtől elrugaskodott és elkülönítő papi spiritualitás veszélyét (vö. PO 14).

A „folytonosság hermeneutikájának” teljes elszigetelődése

Mindazt, ami itt szóban és hangban bemutatásra kerül (valami hasonló található azon az „*Adsum*” című DVD-n,

amelyet a *kathmedia* nevű liechtensteini egyesület készített), a római Kléruskongregáció reflektált formában is különböző módon megismételte és nyomatékosan „belénk sulykolta”: a pap *ontológiai mássága* a döntő; az, ami őt Krisztushoz „konfigurálja” – olyan tézis ez, amelyet például *Mauro Piacenza*, a Kléruskongregáció titkára gyakran ismételtetett (vö. az Ír Kollégium papjai számára 2009. november 27-én tartott előadását), s amely nyilvánvalóan a papi szolgálat funkcionálisálásának lehetősége ellen irányul.

Mintha egy funkció betöltése nem lenne maga is valamilyen „ontológiai” valóság, s mintha a II. Vatikáni Zsinaton nem emelték volna fel a hangjukat kifejezetten sokan a papi hivatal „lételméleti” félreértésének lehetősége ellen. Éppen ezért fogalmazott a zsinat egészen tudatosan: a papnak megvan az a képessége, „hogy Krisztusnak, a Főnek személyében *cselekedhet*” (PO 2). Vagyis: a pap pontosan annyiban „*alter Christus*”, amennyiben meghatározott *cselekvésekben* és *cselekvési helyzetekben* az Urat képviseli. Mindez szemlátomást feledésbe merült, miként annak megfontolása is hiányzik, hogy az Újszövetség szerint a „Krisztushoz való ősz-konfiguráció” a keresztségben történik (vö. Róm 6), és ezért minden keresztényre érvényes. Ehelyett mindebből – ahogy erről kifejezetten szó is van – egyfajta „*ontologia sacerdotale*”-t (papi lételméletet) szerkesztettek.

Mivel a Kléruskongregáció nyilvánvalóan érzekelte, hogy a bemutatott papi (eszmény)kép nem felel meg a II. Vatikáni Zsinat szövegeinek, gyakran esik szó az ún. „*ermeneutica di continuità*” (a folytonosság hermeneutikája) szükséges voltáról, a zsinat szövegeinek megértése érdekében (lásd esetleg a Kléruskongregáció tanulmányi napját, amelyre 2010. március 11. és 12. között került sor). A „*folytonosság hermeneutikáján*” azt kell érteni, hogy a zsinat minden szövegét az addig érvényben levő hagyományokkal való kontinuitás jegyében kell olvasni, értelmezni és megvalósítani. Ez a hermeneutika azonban önmagában véve olyan szűrő, mely minden új törekvést és új irányt elfojt, s egyedül csak az eddigi tradíciót engedi szóhoz jutni.

Persze a „folytonosság hermeneutikája”, amelyet XVI. Benedek a zsinat értelmezésére alkalmazott, értelemmel teli fogalom, de csak akkor legitim, ha azt a „megszakítottság hermeneutikájával” (*ermeneutica della discontinuità*) való dialektikus együtt- és egymásban-létezés jellemzi, amely vele ellentétben éppen a tradícióval szembeni újat, az eddig még meg nem valósítottat domborítja ki. Csak e két hermeneutikai szempont interferenciája vezethet hitelt érdemlő megértéshez. Ehelyett a Kléruskongregáció teljesen elkülöníti a „folytonosság hermeneutikáját”. Csak vele kapcsolatban van szó arról, hogy még nem fogadták be és nem valósították meg eléggé; ez kell legyen a „papi hivatalról szóló minden reflexió hiteles hajtóműközpontja”.

Éppen a Kléruskongregáció által egyoldalúan kiemelt „folytonosság hermeneutikája” alapján állítható, hogy a gyakran „baloldali gyanúsítgatásként” ostromozott vád, amely szerint Róma vissza akar térni a II. Vatikáni Zsinat előtti realitáshoz, legalábbis ezen a ponton ellenőrizhetően megfelel a valóságnak. Mindenesetre reményt keltő az, hogy mindenekelőtt – amint azt hallani lehet – a Kléruskongregáció által protezsált indítvány, amelynek értelmében a papság évének végén a pápa tegye meg az arsi plébánost „minden pap” (s nem csak, mint eddig, a „plébánosok”) védőszentjének, kudarcba fulladt. Ezzel implicit módon az arsi plébános példáján bemutatott papi (eszmény)kép egyoldalúságát is visszautasították. Hiszen – nyilatkozta a Vatikán szóvivője a papság éve lezárásának előestéjén – „olyan sok más nagy paptípus létezik, melyek a hivatás sokféle formája számára az inspiráció és modell szerepét tölthetik be” (*Newsletter, Vatikáni Rádió, 2010. június 10*).

A papi hivatal alapgesztusa nem az önvonatkozás

Milyen következményekkel járt a világegyházban a papság éve? A Kléruskongregáció a „világméretű, nagy siker” emeli ki saját *Annus Sacerdotalis* című honlapján, ugyanakkor ennek igazolására csak viszonylag kevés

példát sorol fel (nagy részüket Dél-Amerikából). Mivel világméretű áttekintéssel nem rendelkezem, csak saját, Európában szerzett tapasztalataimra hivatkozhatom. A papság éve alkalmából hat európai országba kaptam meghívást, hogy előadásokat tartsak a papi szolgálatról. A meghívások hátterét nyilvánvalóan abban az általános bizonytalanságban kell keresni, hogy vajon egyáltalán mit lehet tenni, és ezért – más ötletek hiányában – papoknak szóló előadásokat, vagy akadémiai napokat rendeztek „az egyházi hivatal” témakörében.

Ezek mellett számos egyházmegye imákat adott ki a papság éve alkalmából, külön imaórákat ajánlott fel papokért, papi hivatásokért, és/vagy papi zárándoklatokat szervezett. A papság évének céljaihoz kapcsolódó valódi eufórikus hangulatot sehol nem volt alkalmam észlelni. Bár egyetértés uralkodott – és messzemenően uralkodik is – abban, hogy a papi hivatal sokféle problémával küszködik, ugyanakkor az is köztudomású, hogy ezeket már nem lehet elszigetelten, egyedül csak a papra irányított tekintettel megoldani, hiszen Isten egész népét és annak jövőbeli útját érintik. Ezen az úton az egyház Európában bizonyára társadalmi kisebbséggé fog válni, amelyben majd a pap szerepét is újra kell gondolni.

Nemrég találkoztam egy nemzetközi hírnevű teológussal. A vele való beszélgetés során hangzott el a következő mondat: „A papság évének tulajdonképpeni gyümölcse talán éppen abban a katasztrofális helyzetben rejlik, amelybe az egyház egyes papok kiskorúak ellen elkövetett szexuális visszaélései miatt került.” Lehet, hogy ez a mondat első hallásra nemcsak megbotránkosztató, hanem érthetetlen is. Közelebbről tekintve mégis egy fontos igazságot hordoz magában: minden egyes visszaélés borzalmas bűnének elismerése mellett e visszaélések feltárásában mégis van valami „jó”: az egyházi hivatal „megaláztatása”. A „megaláztatás” fogalma olyan tényező, amelyet *Hans Urs von Balthasar* már évekkel ezelőtt az egyházi hivatal szempontjából *lényegesként* domborított ki, sőt ezt biblikusan meg is alapozta. „Az apostolok, különösen a Sziklaember [Péter] hivatalra

való felkészítésében az Úr egész gondoskodásának célja a megaláztatás” (*Sponsa Christi*, 399 k.).

Csak egy alázatos, megalázott hivatal van ugyanis felvértezve a hatalom fennhéjázó gyakorlása, előjogok igénybe vétele, mások sorsa feletti egyedüli döntések meghozatala, az elrugaszkodottság celebrálása, a „szent egyház” megjátszása ellen. Vajon az utóbbi évszázadokban gyakran nem felsőbbrendűnek, az igazság biztos birtokosának érezte, tudta magát az egyházat vezető hivatal (de számos „alárendelt” hivatalviselő is) a (laikus) világ alsóbb rétegeivel szemben? Vajon nem annak biztos tudatában születtek felülről lefelé állandóan szabályok, irányelvek és előírások, hogy egyértelmű, „mi a teendő”, ? Vajon az egyházi hivatal nem a „szakrális külön világhoz” való tartozás tudatában sütkérezett?

A II. Vatikáni Zsinat ugyan itt már egy erőteljes ellensúlyozásra törekedett, amelyet – hál’ Istennek! – sok pap magáévá tett, összességében azonban ma újra a zsinat előtti klerikalizmus van előnyomulóban (nem utolsósorban szeminaristák és fiatal papok számottevő körében is). Erre utalnak olyan nevetséges lépések, mint a *cappamagna* újbóli meghonosodása egyes bíborosok körében, a liturgikus ruhák barokkos „kifinomítása”, „kultuszosítás” a liturgia és annak nyelvezete (új fordítások!) terén, valamint a laikusok által betöltött egyházi szolgálatokkal kapcsolatos állandó megszorítások a Rómából érkező rendelkezések nyomán.

A jelenlegi, erkölcsileg rossz egyházi helyzet alkalmat adhat annak újbóli meggondolására, hogy a papi hivatal alapgesztusa nem az az önvonatkozás, amely a papság évének számos római tevékenységében újraéledt, hanem a „jánosi gesztus”: amikor ugyanis Keresztelő Jánost megkérdezik, hogy ki ő, akkor válasza egyértelmű: „Nem én vagyok a Krisztus” (Jn 1,20), ugyanakkor szerényen és alázatosan rámutat arra, aki az Isten Báránya (vö. Jn 1,29). Bárcsak ez lenne a papság évének gyümölcse...
(*Vik János* fordítása)